

і гормонально-вітамінну терапію для відновлення скорочувальної функції матки та лікування запалення у перші три дні після отелення [1, арк. 246–250].

Відділом економіки штучного осіменіння дослідної станції (І. Н. Романенко, В. М. Штогрин, Н. М. Гутман) здійснювався аналіз фактичних даних щодо використання бугаїв-плідників у виробничих умовах, економічної ефективності використання методу штучного осіменіння, виробничо-фінансових результатів роботи станції, вивчення впливу використання бугаїв-поліпшувачів на інтенсивність виробництва молока у господарствах.

Таким чином, становлення і розвиток наукових основ штучного осіменіння сільськогосподарських тварин відбувалися поетапно. Визначальними на шляху запровадження нових технологій їх репродукції були три відкриття, пріоритет у розробленні яких належить вітчизняним ученим: розроблення штучного осіменіння сільськогосподарських тварин як зоотехнічного методу (І. І. Иванов), спосіб довготривалого зберігання сім'я ссавців (І. В. Смирнов), метод ембріотрансплантації (О. В. Квасницький). В удосконалення технології і техніки штучного осіменіння, оптимізації режимів зберігання сім'я, раціонального утримання плідників, з'ясування закономірностей формування відтворної здатності, боротьби з яловістю сільськогосподарських тварин в УРСР 1960–1970 рр. вагомий внесок зробили вчені ЦДСШО сільськогосподарських тварин. Їх найбільш перспективні наукові розробки, зокрема способи стимуляції відтворної функції сільськогосподарських тварин, не втратили свого практичного значення на сучасному етапі розвитку тваринництва.

Список використаних джерел

1. Архів Інституту розведення і генетики тварин. – Отчет о выполнении тематического плана научно-исследовательской работы за 1973 г. / ЦОСИО с.–х. животных. – Бровары, 1974. – 275 арк.
2. Бородай І. С. Теоретико-методологічні основи становлення та розвитку вітчизняної зоотехнічної науки / І. С. Бородай. – Вінниця, 2012. – 416 с.
3. Иванов И. И. Искусственное оплодотворение у млекопитающих и применение его в скотоводстве, и, в частности, в коневодстве / И. И. Иванов // Тр. – СПб.: Об-ва естествоиспытателей, 1899. – Т. XXX. – Вып. 1. – 3 с.
4. Зорін І. Г. Історія розвитку і запровадження штучного осіменіння тварин на Україні / І. Г. Зорін // Тваринництво України. – 1965. – №4. – С.58–66.
5. Ковтун С. І., Бородай І. С. Історичні аспекти становлення і розвитку репродуктивної біотехнології у тваринництві // Селекційні, генетичні та біотехнологічні методи удосконалення і збереження генофонду порід сільськогосподарських тварин. – Полтава, 2018. – С.700–707.
6. Милованов В. К. Развитие искусственного осеменения животных в СССР / В. К. Милованов // Племенное дело и искусственное осеменение сельскохозяйственных животных: сб. статей. – М.: Колос, 1964. – С.3–25.
7. Осташко Ф. І. Теорія і практика біології розмноження та штучного осіменіння сільськогосподарських тварин / Ф. І. Осташко, М. П. Павленко, А. А. Беликов // Зб. наук. пр. – Вип. XXXX. – Х., 1999. – С.38–43.
8. Смирнов И. В. Глубокое охлаждение семени сельскохозяйственных животных / И. В. Смирнов // Журнал общей биологии. – 1950. – №3. – С.185–196.
9. Смирнов І. В. Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин / І. В. Смирнов. – К.: Вища школа, 1982. – 255 с.

References

1. Arhiv Instytutu rozvedennja i genetyky tvaryn. – Otchet o vypolnenuu tematycheskogo plana nauchno-ysledovatel'skoj raboty za 1973 g. / COSYO s.–h. zhivotnyh. – Brovary, 1974. – 275 ark.

2. Borodai I. S. Teoretyko-metodolohichni osnovy stanovlennia ta rozvytku vitchyznianoj zootehnikhnoi nauky / I. S. Borodai. – Vinnytsia, 2012. – 416 s.

3. Zorin I. H. Istoriia rozvytku i zaprovadzhennia shtuchnoho osimeninnia tvaryn na Ukraini / I. H. Zorin // Tvarynnytstvo Ukrainy. – 1965. – №4. – S.58–66.

4. Ivanov I. I. Iskustvennoe oplodotvorenje u mlekopitajushchikh i primenenie ego v skotovodstve, i, v chastnosti, v konevodstve / I. I. Ivanov // Tr. – SPb.: Ob-va estestvoispytatelei, 1899. – T. XXX. – Vyp.1. – 3 s.

5. Kovtun S. I., Borodai I. S. Istorychni aspekty stanovlennia i rozvytku reprodutyvnoi biotekhnologii u tvarynnytstvi / S. I. S. // Selektiini, henetychni ta biotekhnolohichni metody udoskonalennia i zberezhenia henofondu porid silskohospodarskykh tvaryn. – Poltava, 2018. – S.700–707.

6. Milovanov V. K. Razvitie iskustvennogo osemeneniia zhivotnykh v SSSR / V. K. Milovanov // Plemennoe delo i iskustvennoe osemenenie sel'skokhoziaistvennykh zhivotnykh: sb. statei. – M.: Kolos, 1964. – S.3–25.

7. Ostashko F. I. Teoriia i praktyka biologii rozmnozhenia ta shtuchnoho osimeninnia silskohospodarskykh tvaryn / F. I. Ostashko, M. P. Pavlenko, A. A. Bielykov // Zb. nauk. pr. – Vyp. KhKhKhKh. – Kh., 1999. – S.38–43.

8. Smirnov I. V. Glubokoe okhlazhdenie semeni sel'skokhoziaistvennykh zhivotnykh / I. V. Smirnov // Zhurnal obshechi biologii. – 1950. – №3. – S.185–19.

9. Smyrnov I. V. Shtuchne osimeninnia silskohospodarskykh tvaryn / I. V. Smyrnov. – K.: Vyscha shkola, 1982. – 255 s.

Yurchenko E. I., post-graduate student of the National Scientific Agricultural Library of the NAAS (Ukraine, Kyiv), yurchenko_ei@ukr.net

Development of the scientific foundations of artificial insemination in the Ukrainian SSR (1930–1970s) as a zootechnical method

The preconditions of the formation and introduction of artificial insemination of farm animals in the Ukrainian SSR as a zootechnical method that ensures the improvement of its productive and breeding qualities and an increase of the level of livestock products have highlighted. The main scientific developments of Ukrainian scientists on improving the technology of reproduction of farm animals have summarized. The priority of the scientists of the Central Experimental Station for Artificial Insemination of farm animals in the development of conservation regimes and medium for semen dilution, improvement of instruments and technology of artificial insemination of farm animals has given. The value of the most promising scientific developments at the present stage of animal husbandry development has shown.

Keywords: animal husbandry, breeding work, artificial insemination, Central Experimental Station of Artificial Insemination of farm animals.

* * *

УДК 621.3(09)+921.3(477)

Тверитникова О. Є.,

кандидат історичних наук, доцент, професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(Україна, Харків), tveekhpi@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади розвитку електротехнічної науки і освіти. Визначено, що дослідження історії розвитку галузі засновується на міждисциплінарній теоретико-методологічній базі, тобто на системі методів як історичної науки, так і суміжних галузей філософії, соціології, наукознавства. З'ясовано, що методологічне підґрунтя дослідження історії електротехнічної науки становить система принципів та основних підходів пізнання й діалектики. У науковому пошуку використовувалися принципи історичної науки: об'єктивність, науковість, історизм, всебічність, системність, конкретність, а також принцип опори на історичні джерела та принцип історіографічної традиції. На основі сучасної методологічної бази з дотриманням наукових принципів та застосуванні сукупності методів, виявлені зміни, що відбувалися у розвитку

електротехнічної галузі під впливом технічного прогресу, на тлі соціально-політичних змін.

Ключові слова: електротехнічна наука, історико-технічні дослідження, методологія, теоретичні засади, Україна.

Методологічна основа вивчення розвитку електротехнічної галузі визначається специфікою дослідження з урахуванням стану наукового розроблення, об'єкта, предмета та завдань дослідження. Об'єктивний аналіз закономірностей розвитку наукового забезпечення електротехнічного комплексу має здійснюватися на тлі культурних, суспільно-політичних процесів, що відбувалися в Україні в другій половині ХХ ст. Розвиток електротехнічної науки є складним і багатофакторним процесом, на який впливали різні чинники. Теоретико-методологічні засади дослідження формувалися на основі науково-теоретичного доробку українських та закордонних учених: В. І. Вернадського, Г. М. Доброва, Дж. Д. Бернала, І. Д. Ковальченка, Я. С. Калакури, Дж. Холтона, Р. К. Мертон, та ін.

Мета статті полягає у розробці теоретико-методологічних засад дослідження історії розвитку електротехнічної галузі. Досягнення мети потребує вирішення таких завдань: узагальнити систему методів, що використовувалися історико-технічних дослідженнях, систематизувати, підібрати оптимальні та надати шляхи використання кожного з них.

Вивчення розвитку електротехнічної науки ґрунтується на працях, що присвячені питанням загальної методології, системного підходу, та розкривають означені проблеми в історико-технічних дослідженнях. Основою дослідження стали концептуально-теоретичні напрацювання В. І. Вернадського [1], в яких розкрито методологію формування історико-наукового знання. У публікаціях з проблем історії науки та організації наукових досліджень історії науки вчений обґрунтував важливість вивчення історії наукових ідей, біографій провідних учених. В. І. Вернадський виокремив два типи досліджень у цій галузі, зазначив, що вивчення історії науки є одним із методів аналізу розвитку науково-технічної сфери в цілому. Вчений переконливо довів, що історія науки не лише зберігає інтелектуальне надбання минулого, підтримує спадкоємність наукового знання, але й сприяє формуванню нових, перспективних завдань та наукового світогляду.

Теоретико-методологічні засади дослідження формувалися в руслі загальнонаукової методології та поглядів на сутність науки, окреслених у наукознавчих працях Г. М. Доброва. Вченим визначені методологічні підходи аналізу тенденцій та закономірностей розвитку науки, а також основні методологічні засади наукознавства, зокрема науковий пошук, який має засновуватися на об'єктивному підході та сукупності наукових методів [2].

Методологічні напрацювання, що розкривають нові підходи до проведення історико-технічних досліджень, належать В. І. Онопрієнку та Л. М. Бесову. У працях В. І. Онопрієнка визначені методологічні засади вивчення історії української науки. Вчений розкрив наукові досягнення українських учених, спираючись на критичний історичний аналіз, та окреслив значення їх доробку для розвитку світової науки на тлі історичних подій з урахуванням особливостей формування української наукової спільноти та аналізом чинників, що сприяли чи заважали цьому розвитку [3].

Л. М. Бесов окреслив значення історії науки у формуванні суспільної свідомості, роль техніки у розвитку суспільства та соціокультурний статус учених; розглянув методологічну проблему визначення місця історії техніки в системі природознавчих, суспільних і технічних наук. Дослідник актуалізував питання структури історії техніки за різними рівнями та напрямками, зазначив, що методологія історії техніки пов'язана зі становленням і розвитком історії науки і техніки як самостійної наукової дисципліни [4].

Принциповими для визначення методологічних засад дослідження історії розвитку електротехнічної науки стали праці, що відображають методологічні підходи у вивченні історії науки і техніки та історії прикладних технічних наук таких дослідників: Б. І. Іванова, В. В. Чешева, А. Joseph, J. Folta [5–7].

Методологічний інструментарій проведення історико-технічних досліджень систематизовано в працях О. Д. Симоненко. Авторкою розкрито модель функціонування системи «наука-техніка» на різних історичних етапах, схарактеризовано розвиток та концептуальні принципи теоретико-методологічних засад історико-технічних досліджень. О. Д. Симоненко запропоновано типологію наукових досліджень у галузі історії науки і техніки, обґрунтовано науково-теоретичну сутність техніки, визначено підходи до вдосконалення поняттєво-термінологічного апарату та структури історії техніки [8].

Під час дослідження електротехнічної науки доцільно враховувати методологічні підходи наукової біографістики, яка вже традиційно стала важливою складовою сучасних історичних розвідок. Спадщина української науки відбита в матеріалах монографій, статей, ювілейних видань. Крізь призму наукових біографій учених проглядаються тенденції та закономірності розвитку галузей науки і техніки, історія виникнення винаходів і теорій, взаємозв'язок між інтелектуальним потенціалом і технологічним розвитком промислового комплексу. Методологічні засади біографістики окреслені в працях Д. Уокера, Hankins Thomas L., Е. Ю. Соловьева [9–10]. Доробок української наукової спільноти як суспільний феномен, внесок у світову науку досліджують представники сучасних осередків історичної науки в Україні, зокрема І. І. Колесник, В. І. Онопрієнку, В. В. Ващенко, Т. Н. Попова та ін.

Чільне місце у визначенні біографістики як окремого наукового напрямку належить науковцям Інституту біографічних досліджень НБУ ім. В. І. Вернадського, зокрема В. І. Попику, який вивчав термінологію біографістики із залученням сучасних засобів програмного забезпечення; Н. І. Любовець, статті якої присвячені проблематиці створення українських персональних бібліографічних покажчиків; О. М. Яценко, який розглядав теоретичні та методологічні проблеми біобібліографії; С. М. Ляшко та ін. Масштабністю вирізняється доробок першого директора інституту В. С. Чижка, у монографії якого набули розвитку методологічні питання процесу історичного дослідження в біографії, історіографічного та джерелознавчого підґрунтя розкриття проблеми, визначено поняття біографії [11].

Доповнюють методологічні засади дослідження напрацювання з соціальної історії науки і техніки

В. Ж. Келле [12]. Соціальному підходу належить важливе місце в методологічному підґрунті аналізу еволюції науки. Зокрема предметом соціальної історії є наука і суспільство як єдина система, вивчення біографій маловідомих чи призабутих науковців, висвітлення внеску у світову науку українських учених, дослідження історії науково-технічних товариств, взаємодія структур, що здійснювали науково-технічну політику, а також науково-технічна спільнота становлять окрему сферу досліджень.

Ще одним важливим методологічним аспектом дослідження розвитку електротехнічної науки є такі поняття, як «наукова школа», «науково-технічна школа», «лідер». Важливими для методологічної основи дослідження виявилися праці дослідників Ю. О. Храмова, Д. Д. Зербіно, В. І. Онопрієнка та ін., в яких схарактеризовано специфіку формування та ідентифікацію наукових шкіл, з'ясовано критерії та характерні ознаки функціонування наукових шкіл у різних галузях науки, визначено роль наукового лідера.

С. П. Руда й О. Я. Гороховатська виокремили різні типи наукових шкіл залежно від специфіки організації досліджень у межах колективів [13]. Типологія наукових шкіл досліджувалася О. З. Мірською, яка запропонувала нові методологічні принципи ідентифікації наукових структур. Розширюють методологічні засади науковці праці Ю. О. Храмова, в яких розкрито особливості функціонування та поняття науково-технічної школи [14]. Більш повно поняттєвий апарат науково-технічної школи розкрито в працях Н. І. Жорник, яка доповнила та розширила визначення науково-технічної школи як творчого об'єднання не лише безпосередньо вчених, але й інженерів, технічних працівників, очолюваних лідером, у межах перспективного наукового напрямку з обов'язковим елементом наукової співпраці з іншими науковими колективами та світовим визнанням наукової спільноти [15].

Методологічне підґрунтя дослідження історії електротехнічної науки становить система принципів та основних підходів пізнання й діалектики, що в комплексі дають змогу здійснити всебічний аналіз. Для наукового дослідження застосовані такі принципи історичної науки: об'єктивність, науковість, історизм, всебічність, системність, конкретність, а також принцип опори на історичні джерела та принцип історіографічної традиції [16].

Використання принципу історизму як основи методології історико-технічного дослідження вимагає вивчення процесу розвитку електротехнічної галузі у взаємодії з іншими явищами, що визначають напрями її подальшого розвитку, а також розгляд максимального набору конкретно-історичних ситуацій в їхньому взаємному зв'язку з еволюцією процесу, що досліджується. Принцип історизму дав змогу врахувати різні соціально-економічні, суспільно-політичні та культурні обставини, дослідити участь учених у зв'язку з умовами, що змінювалися, простежити формування дослідних колективів наукових осередків на початку й наприкінці аналізованого періоду. Спираючись на принцип історизму в дослідженні електротехнічної галузі, слід враховувати об'єктивні історичні події, що стали передумовами розвитку наукових досліджень у системі АН УРСР та вищій електротехнічній школі,

виникнення мережі наукових інституцій галузевого призначення. Застосування принципу історизму дало змогу вивчити й узагальнити історичні події, простежити спадкоємність і новаторство наукових об'єднань, викласти матеріал послідовно й у логічній формі.

У науковому пошуку використовувалися принципи системного підходу. Розгляд електротехнічної галузі як цілісної, взаємозалежної структури, що складається із сукупності взаємопов'язаних елементів, дав змогу виявити внутрішні зв'язки системи «наука-виробництво-освіта». Дотримання системного підходу разом з принципом всебічності надав можливість комплексно дослідити розвиток напрямів електротехнічної науки як єдиної системи та на кожному окремому рівні її ієрархії.

Методологічні засади, що стали принциповими для дослідження, потребують об'єктивного визначення напрямів розвитку електротехнічної науки, характеристики й узагальнення здобутків провідних електротехніків. Застосування принципу об'єктивності зобов'язує розглядати історичні події з урахуванням як позитивних, так і негативних чинників. Це створило об'єктивні умови для дослідження процесу формування осередків і переосмислення досягнень української електротехнічної науки, а також сприяло уникненню суб'єктивних помилок у наданні оцінки внеску вчених.

Принцип науковості передбачає повноту й значущість використаної історичної інформації та засновується на залученні комплексу першоджерел з історії української електротехнічної науки. Пріоритетним у науковому дослідженні став принцип історіографічної традиції, що вимагає вивчення здобутків представників електротехнічної науки України у другій половині ХХ ст. з урахуванням результатів попередників. Комплексне застосування означених принципів надало змогу здійснити цілісне дослідження розвитку електротехнічної галузі.

Вивчення предмету наукового дослідження засновується на міждисциплінарній теоретико-методологічній базі, тобто на системі методів як історичної науки, так і суміжних галузей філософії, соціології, наукознавства. У науковій розвідці використано загальнонаукові, спеціально-історичні та міждисциплінарні методи дослідження.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань використовувалися загальнонаукові методи – аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, узагальнення, а також статистичний та логічний методи. Спираючись на логічний та історичний методи пізнання, відтворено основні етапи розвитку електротехнічної галузі у другій половині ХХ ст., виокремлено ознаки, що характеризували кожен з періодів, виявлено особливості формування системи підготовки фахівців вищої кваліфікації у вищій електротехнічній школі та академічних інститутах. Застосування сукупності методів аналізу та синтезу, що тісно пов'язані між собою, сприяло можливості детально розглянути кожний з елементів структури, а далі об'єднати в цілісну картину окремі відомості, факти, події, окреслити місце та роль кожного елемента в системі [17].

Загальнонаукові методи використовувалися для вивчення наукової літератури та опрацювання різноманітних матеріалів джерельної бази, з'ясування здобутків наукових колективів, інститутів та

підприємств електротехнічного профілю. Метод узагальнення сприяв точнішому визначенню історичних передумов становлення електротехнічної науки в наукових осередках, дав змогу зробити узагальнення щодо розвитку магістральних наукових напрямів електротехнічної науки, зокрема перетворювальної техніки, енергетики, електровимірювальної техніки, електромашинобудування на основі групування за спільними ознаками.

Використання загальнонаукових методів у сукупності з історичним методом дало змогу дослідити формування системи електротехнічної галузі в хронологічній послідовності на основі виявлення взаємозв'язків, закономірностей та розбіжностей.

Ефективним засобом для порівняльного аналізу став статистичний метод, який був використаний для висвітлення соціально-економічних явищ у кількісній, наявній формі. Окремі статистичні дані згруповані за відповідними ознаками, на основі чого створені таблиці, що містять відомості щодо кількісно-якісних показників професорсько-викладацького складу вишів; динаміку контингенту аспірантів, докторантів, студентів; розподілу науково-дослідної тематики; випуску електротехнічної продукції; річних економічних ефектів від упроваджень, що проводилися науковими електротехнічними центрами; патентно-ліцензійної діяльності наукових колективів, що сприяло створенню загальних підсумків наукового дослідження.

У науковому пошуку використовувалася низка історичних методів дослідження: предметно-хронологічний, проблемно-хронологічний, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історико-системний, а також метод діахронічного аналізу, історичної періодизації, ретроспективний.

Базовим під час створення структури наукового дослідження став проблемно-хронологічний метод, що дав змогу розподілити широку тематику на більш вузькі, конкретні проблеми, зокрема досягнення науковців Інституту електродинаміки НАН України, наукові дослідження електротехніків політехнічних вишів, здобутки представників галузевого сектору, наукове забезпечення електротехнічної промисловості кваліфікованими фахівцями. Застосування сукупності методів, зокрема синхронного, історико-хронологічного, діахронічного сприяло відтворенню загальних процесів, встановленню зв'язків та взаємодії між спорідненими подіями та іншими явищами, насамперед з тими, що зумовили появу та визначили напрями подальшого розвитку. Використання порівняльно-історичного методу дало змогу виявити схожість подій, що відбувалися в різних країнах в одному часовому просторі, та встановити закономірності поступу електротехнічної науки.

Методологія дослідження ґрунтується на типологічній класифікації форм і методів організації науково-дослідної роботи, системи підготовки наукового потенціалу, що мали місце в зазначених хронологічних та територіальних межах. Важливим виявився метод періодизації, завдяки якому вдалося обґрунтувати витоки становлення та тенденції розвитку електротехніки як провідної прикладної науки на тлі світового розвитку техніки. Метод класифікації допоміг проведенню професійного дослідження комплексу документальних матеріалів. Залучення кількісних методів дослідження

сприяло підвищенню якості проведеного аналізу загального обсягу матеріалу.

Отже, теоретико-методологічні засади, що були застосовані в процесі наукового пошуку, надали можливість реалізувати завдання дослідження. Спираючись на методологію наукових досліджень з історії науки і техніки, з урахуванням доробку українських та закордонних вчених проведено дослідження історії розвитку електротехнічної галузі в Україні другої половини XX ст. Використання низки загальнонаукових та спеціальних історичних методів наукового дослідження сприяло отриманню нових результатів у розкритті зазначеної теми.

Список використаних джерел

1. Вернадский В. И. Труды по всеобщей истории науки. – Москва: Наука, 1988. – 336 с.
2. Добров Г. М. Наука о науке. – К.: Наук. думка, 1989. – 304 с.
3. Оноприєнко В. І. Історія української науки XIX – XX століть. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
4. Бесов Л. М. Наука і техніка в історії суспільства: навч. посіб. – Харків: Золоті сторінки, 2011. – 464 с.
5. Иванов Б. И., Чешев В. В. Становление и развитие технических наук / отв. ред. С. В. Шухардин. – Ленинград: Наука, 1977. – 264 с.
6. Joseph A. Science and its history a Reassessment of the Historiography of Science. Boston Studies in the Philosophy and History of Science. Aviv University and York University. – Toronto, 2008. – 531 p.
7. Folta Jaroslav. What to do with the 20th Century in the History of Science and Technology? (Problems of historiography of science and technology). Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum New series. – 2007. – Vol.9. – P.3–15.
8. Симоненко О. Д. История техники и технических наук: философско-методологический аспект эволюции дисциплины: монография. – Москва: ИИЕТ РАН им. С. И. Вавилова, 2005. – 218 с.
9. Hankins Thomas L. In defence of biography: the use of biography in the history of science Hist. Sci. 1979. – P.1–16.
10. Соловьев Э. Ю. Биографический анализ как вид историко-философского исследования // Вопросы философии. – Москва: РАН, 1981. – №7. – С.115–126.
11. Чишко В. І. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. – К., 1996. – 240 с.
12. Келле В. Ж. Социальная история естествознания и техники. Методологические проблемы // История науки и техники. – 2002. – №10. – С.40–44.
13. Мирская Е. З. Научные школы как форма организации науки (социологические проблемы) // Науковедение. – 2002. – №3. – С.8–24.
14. Храмов Ю. А. Научный лидер и его характерные черты // Науковедение и информатика. – К.: Наук. Думка, 1986. – Вып.27. – С.81–91.
15. Жорник Н. І. Деятельность научно-технической школы физики процессов резания материалов профессора М. Ф. Семко // Резание и инструмент в технологических системах. – 2003. – Вып.64. – С.89–102.
16. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. – Москва: Наука, 1987. – 440 с.
17. Калакура Ярослав. Интеллектуальне співтовариство українських істориків: діалог поколінь чи конфлікт методологій // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. – 2009. – №4. – С.262–269.
18. Санцевич А. В. Методика исторического исследования. – К.: Наукова думка, 1990. – 196 с.

References

1. Vernadskij V. I. Trudy po vseobshhej istorii nauki. – Moskva: Nauka, 1988. – 336 s.
2. Dobrov G. M. Nauka o nauke. – K.: Nauk. dumka, 1989. – 304 s.
3. Onoprijenko V. I. Istorija ukrai'ns'koj nauky XIX – XX stolit'. – K.: Lybid', 1998. – 302 s.
4. Bjesov L. M. Nauka i tehnika v istorii' suspil'stva: navch. posib. – Harkiv: Zoloti storinky, 2011. – 464 s.
5. Ivanov B. I., Cheshev V. V. Stanovlenie i razvitie tehniceskikh nauk / отв. red. S. V. Shuhardin. – Leningrad: Nauka, 1977. – 264 s.

6. Joseph A. Science and its history a Reassessment of the Historiography of Science. Boston Studies in the Philosophy and History of Science. Aviv University and York University. – Toronto, 2008. – 531 p.

7. Folta Jaroslav. What to do with the 20th Century in the History of Science and Technology? (Problems of historiography of science and technology). Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum New series. – 2007. – Vol.9. – P.3–15.

8. Simonenko O. D. Istorija tehniki i tehniceskikh nauk: filosofsko-metodologicheskij aspekt jevoljucii discipliny: monografija. – Moskva: IJET RAN im. S. I. Vavilova, 2005. – 218 s.

9. Hankins Thomas L. In defence of biography: the use of biography in the history of science Hist. Sci. 1979. – P.1–16.

10. Solov'ev Je. Ju. Biograficheskij analiz kak vid istoriko-filosofskogo issledovanija // Voprosy filosofii. – Moskva: RAN, 1981. – №7. – S.115–126.

11. Chyshko V. I. Biografichna tradycja ta naukova biografija v istorii i suchasnosti Ukrainy. – K., 1996. – 240 s.

12. Kelle V. Zh. Social'naja istorija estestvoznaniya i tehniki. Metodologicheskie problemy // Istorija nauki i tehniki. – 2002. – №10. – S.40–44.

13. Mirskaja E. Z. Nauchnye shkoly kak forma organizacii nauki (sociologicheskie problemy) // Naukovedenie. – 2002. – №3. – S.8–24.

14. Hramov Ju. A. Nauchnyj lider i ego harakternye cherty // Naukovedenie i informatika. – K.: Nauk. Dumka, 1986. – Vyp.27. – S.81–91.

15. Zhornik N. I. Dejatel'nost' nauchno-tehnicheskoi shkoly fiziki processov rezanija materialov professora M. F. Semko // Rezanie i instrument v tehnologicheskikh sistemah. – 2003. – Vyp.64. – S.89–102.

16. Koval'chenko I. D. Metody istoricheskogo issledovanija. – Moskva: Nauka, 1987. – 440 s.

17. Kalakura Jaroslav. Intelektual'ne spivtovarystvo ukrai'ns'kyh istorykiv: dialog pokolin' chy konflikt metodologij // Ejdos. Al'manah teorii ta istorii' istorychnoi nauky. – 2009. – №4. – S.262–269.

18. Sancevich A. V. Metodika istoricheskogo issledovanija. – K.: Naukova dumka, 1990. – 196 s.

Tverynykova O. Ye., candidate of historical sciences, associate professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kharkov), tveekhpi@ukr.net

Theoretical and methodological bases of the electro technical industry development in Ukraine

The theoretical and methodological bases of the development of electro technical science and education are explained. It is determined that research on the history of the development of the industry is based on the interdisciplinary theoretical and methodological basis, that is, on the system of methods of both historical science and related branches of philosophy, sociology, and scientology. It was found out that the methodological basis of the study of the electro technical science history is a system of principles and basic approaches to cognition and dialectics. The scientific research used the principles of historical science: objectivity, scientific, historicity, comprehensiveness, systematicity, specificity, as well as the principle of relying on historical sources and the principle of historiographical tradition. On the basis of the modern methodological base, observing scientific principles and applying a set of methods, some changes were discovered, which took place in the development of the electro technical industry under the influence of technological progress, against the background of socio-political changes.

Keywords: electro technical science, historical and technical researches, methodology, theoretical research, Ukraine.

* * *

УДК 34:93(045)

Чернищук Н. В.,
кандидат історичних наук, Вінницький
національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), chernishhuk@ukr.net

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВА

Виявлено перші основні історичні прояви юриспруденції та її значення в суспільстві. Досліджено етапи зародження та розвитку права як науки. Висвітлено загальні закономірності та специфічні особливості походження права і функціонування у відповідний історичний період.

Ключові слова: право, об'єкт права, предмет права, історія держави, юридична наука.

Вивчення процесу виникнення права має не тільки чисто пізнавальний, академічний, але і політико-практичний характер. Воно дозволяє глибше зрозуміти соціальну природу права, його особливості і риси, дає можливість проаналізувати причини й умови його виникнення і розвитку. В юридичній науці питання виникнення права відносять до найбільш дискусійних. Вивчення права та його сутності неможливе без виявлення комплексу причин та передумов, що викликали його появу. Вирішення цієї проблеми передбачає використання сучасних даних багатьох інших наук – історії, археології, антропології, етнографії тощо. Право – це система загальних загальнообов'язкових, формально-визначених правил поведінки, які встановлюються, охороняються і гарантуються державою з метою врегулювання найважливіших суспільних відносин.

Актуальність теми полягає в тому, що право є надзвичайно важливою наукою для суспільства, адже завдяки йому справедливо регулюється розвиток відносин між людьми.

Постановка проблеми. Наука про правознавство в сучасному суспільстві відіграє підвищену роль, зростає її соціальний престиж, що в свою чергу ставить високі вимоги до знань про науку в цілому. В сучасних умовах ці вимоги стрімко зростають, стимулюючи поглиблення досліджень сфери правознавства в більш повному обсязі, в єдності всіх її сторін. Такий аналіз передбачає ґрунтовний аналіз з початку її зародження і подальшого її розвитку.

Метою даної статті є здійснення комплексного історико-наукового аналізу зародження та становлення правознавства як науки у світі.

Історія виникнення та розвитку права як науки знайшла своє відображення у працях науковців: А. Малікова, В. С. Макаруча, О. О. Шевченка, О. Е. Лейста, С. С. Алексеєва, Ж.–Л. Бержеля, Д. Д. Грімма, В. В. Дудченка, С. О. Муромцева, Ю. М. Оборотова, М. М. Коркунова, А. Ф. Крижановського, В. С. Нерсесянца, Й. О. Покровського, Р. А. Ромашова, Р. О. Халфіна та інших відомих дореволюційних та вітчизняних правознавців.

Історичний опис самого процесу зародження та подальшого розвитку юридичної науки передбачає визначення предмета і об'єкта дослідження права. Як і кожна наука, правознавство має свій предмет. Саме предмет визначає самостійність науки, її специфічні властивості та місце у сфері наукового пізнання дійсності. Водночас предмет права створюється фактично всією системою юридичних наук. Це пояснюється тим, що галузеві та інші юридичні науки вивчають лише окремі сфери, аспекти держави і права або історію державно-правового життя та не можуть надати цілісного і повного уявлення про державно-правову організацію суспільства. З огляду на те, що предмет дослідження будь-якої науки є основою розуміння її сутності, специфіки і призначення, його чітке визначення має бути одним з головних завдань, яке має виконувати та чи інша наука. Предмет права – це динамічна категорія, що постійно уточнюється.

Відповідно до цієї дефініції у структурі предмета права можна виокремити такі дві змістові складові: